

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Pastuszko (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Czubik

Marek Sławomir Molczyk (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa M. Ś.

przeciwko A. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 4 czerwca 2025 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 10 czerwca 2009 r., sygn. VII Nc 2774/09:

- 1. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty w całości i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Bytomiu do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym wywołane wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Pozwem z 29 maja 2009 r. (data prezentaty Sądu Rejonowego w Bytomiu) P. „O.” M. Ś. (dalej: „powód”), wniósł o zasądzenie od A. S. (dalej: „pozwana”) kwoty 650 zł oraz kwoty 20 zł za każdy dzień od 20 marca 2009 r. do dnia zapłaty oraz kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Z uzasadnienia pozwu i dołączonych do niego dokumentów wynikało, że 20 lutego 2009 r. pozwana zawarła umowę pożyczki z powodem. Powód udzielił pozwanej nieoprocentowanej pożyczki na kwotę 500 zł na warunkach określonych w umowie. Kwota pożyczki została przekazana pozwanej w dniu zawarcia umowy. Zgodnie z § 1 pkt f umowy całkowity koszt pożyczki wyniósł 150 zł.

Łączne zobowiązanie pozwanej do spłaty wyniosło 650 zł i miało być zwrócone 19 marca 2009 r. Strony ustaliły, iż w przypadku niedokonania zwrotu pożyczki w terminie na podstawie § 4 umowy powodowi przysługiwała opłata za opóźnienie w wysokości 20 zł za każdy dzień opóźnienia aż do dnia zapłaty.

Pozwana nie dokonała zwrotu pożyczki w terminie i powód pismem z 6 kwietnia 2009 r. wezwał ją do jej zapłaty, które pozostało niewykonane.

Sąd Rejonowy w Bytomiu nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z 10 czerwca 2009 r., wydanym w sprawie VII Nc 2774/09, nakazał pozwanej, by zapłaciła powodowi kwotę 650 zł oraz kwotę 20 zł za każdy dzień od 20 marca 2009 r. oraz kwotę 197,50 zł tytułem kosztów procesu, w tym kwotę 180 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu albo wniosła w tymże terminie sprzeciw.

Pozwana nie wniosła sprzeciwu od nakazu zapłaty i w dniu 23 lipca 2009 r. Sąd Rejonowy w Bytomiu stwierdził jego prawomocność z dniem 21 lipca 2009 r., zaopatrując go w klauzulę wykonalności.

Pismem z 8 grudnia 2023 r. Prokurator Generalny (dalej także: „skarżący”) na podstawie art. 89 § 1 i § 2 w zw. z art. 115 § 1 i § 1a ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2023, poz. 1093, dalej: „u.SN”), wniósł za pośrednictwem Sądu Rejonowego w Bytomiu do Sądu Najwyższego skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu

upominawczym Sądu Rejonowego w Bytomiu z 10 czerwca 2009 r., VII Nc 2774/09, zaskarżając go w całości. Czyniąc to, zaznaczył, że skarga jest wniesiona z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej poprzez zagwarantowanie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 76 Konstytucji RP, takich jak prawo do własności oraz ochrona konsumenta, a ponadto prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, jako sprawiedliwości proceduralnej.

Skarżący na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu:

I. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 76 oraz 64 ust. 1 Konstytucji RP, takich jak zasada ochrony własności i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wierzytelności wynikającej z zawartej 20 lutego 2009 r. przez pozwaną z powodem umowy pożyczki bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy z której wynikało zobowiązanie, w sytuacji, gdy zawarte w niej zapisy odnoszące się do rażąco wygórowanego i nieproporcjonalnego do wysokości udzielonej pożyczki oprocentowania na poziomie zabronionym przez prawo i w istocie zmierzającego do obejścia zakazu lichwy w sposób istotny naruszały równowagę kontaktową na niekorzyść pozwanej konsumentki i implikowało obowiązek skierowania sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, zaś zaniechanie powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się strony powodowej i naruszało prawo do własności pozwanej jako konsumentki;

II. naruszenie zasady, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji RP, a mianowicie zasady praworządności, sprawiedliwości proceduralnej, a także prawa do rzetelnej procedury, zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasady pewności i bezpieczeństwa prawnego wynikających z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP poprzez uznanie przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, iż zachodzą podstawy do wydania nakazu zapłaty

w postępowaniu upominawczym, nie zaś skierowania sprawy do rozpoznania na rozprawie, podczas gdy z treści pozwu oraz z załączonych dokumentów w sposób oczywisty wynikało, że roszczenie skierowane wobec pozwanej w zakresie żądania we wskazanej wysokości odsetek było oczywiście bezzasadne, bowiem było nieważne na zasadzie art. 58 k.c., jako sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 353¹ k.c. oraz z zasadami współżycia społecznego; nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie mógł być więc wydany,

III. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj. przepisów art. 359 § 2¹ k.c., art. 359 § 2² k.c., oraz 359 § 2³ k.c., przez ich niezastosowanie i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu o obowiązku zapłaty przez pozwaną kwoty 650 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości 20 zł za każdy dzień opóźnienia od dnia 20 marca 2009 r., co stanowi 92% w skali miesiąca, podczas gdy wskazane przepisy w brzmieniu obowiązującym zarówno w dacie czynności prawnej, z której wynikał obowiązek zapłaty odsetek umownych, jak i w dacie orzekania przez Sąd, stanowiły, że maksymalna wysokość odsetek wynikająca z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego, a jeżeli przekracza tę wysokość to należą się odsetki maksymalne;

IV. naruszenie w sposób rażący prawa procesowego, tj. przepisu art. 499 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c., przez ich niezastosowanie i uznanie, że umowa pożyczki, zawarta 20 lutego 2009 r., pomiędzy pozwaną a powodem, jest w całości ważna, pomimo że w § 4 umowy zastrzeżone zostały odsetki umowne w wysokości 20 zł dziennie w przypadku niedokonania zwrotu pożyczki 650 zł, czyli 92% miesięcznie i 1123% w stosunku rocznym a więc o charakterze „lichwiarskim” i obiektywnie nieusprawiedliwione oraz mogące realnie spowodować niemożność wykonania zobowiązania przez dłużnika, podczas gdy zarówno jej treść, jak i cel z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia odsetek mających charakter „lichwiarski” są sprzeczne z celem i naturą umowy pożyczki, a także z zasadami współżycia społecznego i w tym zakresie umowa jest nieważna na zasadzie art. 58 § 1 w zw. z § 2, 3 k.c., jako sprzeczna z ustawą i zasadami współżycia społecznego, a tym samym wydanie nakazu nie było dopuszczalne;

V. rażące naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 22¹ k.c., poprzez jego niezastosowanie do pozwanej jako konsumentki w sytuacji, kiedy z okoliczności sprawy nie wynika, żeby dokonana przez nią czynność prawna – zawarcie z powodem umowy pożyczki z 20 lutego 2009 r. – była związana z działalnością gospodarczą lub zawodową pozwanej.

Skarżący na zasadzie art. 91 § 1 u.SN wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wydanego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu 10 czerwca 2009 r., sygn. VII Nc 2774/09 w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Bytomiu, z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dopuszczalność wniesienia skargi nadzwyczajnej uzależniona jest od spełnienia szeregu przesłanek ustawowych, wśród których wyróżnia się przesłanki formalne i materialne.

Przesłanki formalne odnoszą się do substratu zaskarżenia, terminu i podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi.

Stosownie do art. 89 § 1 u.SN skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego kończącego postępowanie w sprawie, które nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Zgodnie z art. 504 § 2 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty) nakaz zapłaty, przeciw któremu ani w całości, ani w części nie wniesiono skutecznie sprzeciwu, ma skutki prawomocnego wyroku.

Zaskarżony nakaz zapłaty wydany 10 czerwca 2009 r. przez Sąd Rejonowy w Bytomiu, VII Nc 2774/09 – wobec braku jego zaskarżenia przez pozwaną – uprawomocnił się, dlatego też nie przysługuje od niego żaden inny nadzwyczajny środek zaskarżenia.

Artykuł 89 § 2 u.SN przewiduje ściśle określony krąg podmiotów uprawnionych do wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Zgodnie z art. 89 § 3 u.SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Jednocześnie art. 115 § 1 u.SN stanowi, że w okresie 6 lat od dnia wejścia w życie ustawy skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W tych sytuacjach przepisu art. 89 § 3 zdanie pierwsze nie stosuje się.

Stosownie do art. 115 § 1a u.SN skarga nadzwyczajna od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, które uprawomocniło się przed wejściem w życie niniejszej ustawy, może być wniesiona przez Prokuratora Generalnego lub Rzecznika Praw Obywatelskich. Przepisu art. 89 § 2 nie stosuje się.

W przedmiotowej sprawie skarga nadzwyczajna została wniesiona – jak wskazano wyżej – od prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w określonym ustawą terminie i przez podmiot legitymowany.

Skarga nadzwyczajna spełnia przesłanki formalne i podlega merytorycznej ocenie.

Skarga nadzwyczajna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia służącym eliminowaniu z obrotu wadliwych, naruszających zasadę demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, orzeczeń sądowych dotyczących konkretnych, zindywidualizowanych podmiotów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2019 r., I NSNk 2/19). Konsekwentnie rolą przeprowadzanej przez Sąd Najwyższy kontroli nadzwyczajnej nie jest eliminowanie z obrotu wszelkich wadliwych orzeczeń, a jedynie tych, które godzą w podstawy umowy społecznej będącej fundamentem demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, a zatem dotyczą określonego kształtu relacji pomiędzy jednostką a władzą publiczną (przedmiotowa strona zasady demokratycznego państwa prawnego) lub godności upodmiotowionej jednostki (podmiotowa strona zasady demokratycznego państwa prawnego).

Cel skargi nadzwyczajnej, jakim jest wyeliminowanie z obrotu wadliwego orzeczenia, może zostać zrealizowany wyłącznie w przypadku zaistnienia jednej z trzech przesłanek szczegółowych wskazanych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Podmiot wnoszący skargę musi więc przede wszystkim wykazać zaistnienie przynajmniej jednego z uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Zaistnienie tego rodzaju uchybienia potwierdza wadliwość zaskarżonego nakazu, a jednocześnie otwiera drogę do badania czy wadliwość ta powinna być usunięta z uwagi na naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Samo zaistnienie przesłanki szczegółowej wskazanej w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN nie przesądza o konieczności wyeliminowania z obrotu wadliwego orzeczenia. Wskazać w tym miejscu bowiem należy, że stabilność oraz prawomocność orzeczeń sądowych, a także kształtowanych przez nie stosunków prawnych również jest zasadą konstytucyjną, wywodzoną z prawa do sądu (art. 45 ust. 1 w zw. z art. 2 Konstytucji RP), zaś odstępianie od niej powinno być podyktowane wyjątkowymi względami. Konsekwentnie stwierdzone uchybienia muszą być na tyle poważne, by względ na całokształt zasady wynikającej z art. 2 Konstytucji RP nakazywał ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 2/20). Ten punkt widzenia potwierdzał wielokrotnie Europejski Trybunał Praw Człowieka, podkreślając, że prawo do rzetelnego procesu musi być interpretowane w świetle zasady rządów prawa, będącej wspólnym dziedzictwem państw – stron Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284 ze zm.). Jednym z fundamentalnych aspektów rządów prawa pozostaje zaś zasada pewności prawnej, na którą składa się wymóg, by tam, gdzie sądy ostatecznie rozstrzygnęły jakąś kwestię, ich orzeczenie – co do zasady – nie było kwestionowane (zob. np. wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z: 28 października 1999 r. w sprawie *Brumărescu przeciwko Rumunii*, skarga nr 28342/95, par. 61; 24 lipca 2003 r. w sprawie *Ryabykh przeciwko Rosji*, skarga nr 52854/99, par. 52; 6 października 2011 r. w sprawie *Agrokompleks przeciwko Ukrainie*, skarga nr 23465/03, par. 148).

Stosownie do powyższego, przystępując do merytorycznego badania skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy w pierwszej kolejności ustala, czy doszło do naruszenia którejś z przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1-3

u.SN i wskazanych w skardze nadzwyczajnej, a jeśli tak, to czy w celu zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej konieczne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej. *A contrario* samo naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej nie stanowi racji wystarczającej dla usunięcia z obrotu prawnego zaskarżonego orzeczenia. Konstruuując art. 89 § 1 u.SN, ustawodawca posłużył się zwrotem „o ile”, który uniemożliwia realizację zasadniczego celu instrumentu, jakim jest skarga nadzwyczajna, bez zaistnienia okoliczności wskazanych w przesłankach szczegółowych, nawet jeśli za powyższym przemawiałyby fundamentalne racje aksjologiczne związane z istotą demokratycznego państwa prawnego.

Z drugiej jednak strony brak naruszenia zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej zamyka drogę do wyeliminowania z obrotu prawnego zaskarżonego orzeczenia, nawet jeśli narusza ono którąś z przesłanek szczegółowych, w tym zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji. Jak już wskazano, celem skargi nadzwyczajnej jest bowiem zapewnienie zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, nie zaś z innymi zasadami, wolnościami lub prawami człowieka określonymi w Konstytucji.

Oceniając przesłanki szczegółowe skargi nadzwyczajnej, należy zauważyć, że Prokurator Generalny zarzucił zaskarżonemu nakazowi zapłaty naruszenie pierwszej i drugiej przesłanki szczegółowej.

W pierwszym przypadku wskazał on naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 76 oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, takich jak zasada ochrony własności i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym wierzytelności wynikającej z zawartej 20 lutego 2009 r. przez pozwaną z powodem umowy pożyczki bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie.

W ocenie Sądu Najwyższego zasadny jest zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP, który określa podstawowe gwarancje konstytucyjne w zakresie

ochrony konsumenta w stosunkach z przedsiębiorcą. Z art. 76 Konstytucji RP wynika obowiązek zapewnienia właściwej ochrony konsumentów spoczywający na każdym organie i instytucji, której właściwość obejmuje sprawy dotyczące konsumentów, w tym na sądach. Stanowisko to znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreślającym, że art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą władze publiczne, w tym również sądy powszechne, do podejmowania działań mających na celu ochronę konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Przepis ten powinien być uwzględniany zarówno przez ustawodawcę na etapie stanowienia prawa, jak i przez sądy powszechne w procesie jego stosowania i dokonywania jego wykładni (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09). Statuowana przez niego ochrona konsumenta uregulowana jest szczegółowo na poziomie ustawowym.

W świetle art. 9 Konstytucji RP, dla wyznaczenia standardów tej ochrony, mają także zastosowanie przepisy Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że zakres ochrony konsumentów wynikający z art. 76 Konstytucji RP należy oceniać z uwzględnieniem zasad i wymagań prawa unijnego, z uwagi na zakres implementowania regulacji unijnych dotyczących prawa konsumenckiego do krajowego porządku prawnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 29 czerwca 2021 r., I NSNc 115/21; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 15 grudnia 2021 r., I NSNc 67/21; 19 stycznia 2022 r., I NSNc 216/21 wraz z powołanym tam orzecznictwem).

Szczególne znaczenie dla ochrony konsumentów ma Dyrektywa 93/13/EWG w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29, dalej: „Dyrektywa 93/13”). Artykuł 7 ust. 1 i motyw 24 Dyrektywy 93/13 nakładają bowiem na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia skutecznych środków mających na celu zapobieganie stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich. Należy podkreślić, że zgodnie z art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując

znaczną nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków ze szkodą dla konsumenta.

Określenie „konsument” użyte w art. 76 Konstytucji RP ma charakter autonomiczny i nie może być ograniczane do denotacji wyznaczonej treścią art. 22¹ k.c. Jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny, norma art. 76 Konstytucji RP zapewnia ochronę „wszelkim podmiotom, w szczególności osobom fizycznym” mającym słabszą pozycję wobec profesjonalnego podmiotu (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 13 września 2005 r., K 38/04; 2 grudnia 2008 r., K 37/07). Natomiast zgodnie z treścią art. 22¹ k.c. za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Analogicznie art. 2 lit. b) Dyrektywy 93/13 stanowi, że „konsument” oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych dyrektywą działa w celach niezwiązanych z handlem, przedsiębiorstwem lub zawodem.

W rozpoznawanej sprawie zarówno z treści pozwu, jak i z załączonej do niego umowy pożyczki wynika, że nie została ona zawarta w związku z prowadzeniem przez osobę fizyczną działalności gospodarczej lub zawodowej, dlatego też w ocenie Sądu Najwyższego nie ulega wątpliwości, że pozwanej przysługuje status konsumenta zarówno w świetle brzmienia art. 22¹ k.c., jak i art. 76 Konstytucji RP.

W ocenie Sądu Najwyższego, w przypadku nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu upominawczym, gdy pozwanym jest konsument, czynności sądu nie powinny się ograniczać wyłącznie do oceny roszczenia w zakresie jego podstawy faktycznej (pod kątem braku wątpliwości co do okoliczności przytoczonych przez powoda), tudzież w zakresie oczywistej bezzasadności (przy uwzględnieniu określonych w art. 499 k.p.c. przesłanek negatywnych). Stąd za niewłaściwy należy uznać powyższy *modus operandi*, który polega na tym, że sąd dopiero po wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty ponownie rozpoznaje sprawę, badając obligatoryjnie podniesione przez pozwaną zarzuty przeciwko żądaniu pozwu. Takie działanie stoi w sprzeczności z konstytucyjną zasadą ochrony konsumenta wynikającą z art. 76 Konstytucji RP, jak i gwarancjami ujętymi w przywołanej wcześniej Dyrektywie 93/13. Wymyka się ono także utrwalonej tezie orzeczniczej Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, zgodnie z którą organy wymiaru sprawiedliwości z urzędu dokonują

oceny nieuczciwych postanowień umowy konsumenckiej (zob. m.in. wyroki z: 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14, pkt 77 i przywołane tam orzecznictwo; 13 września 2018 r., *Profi Credit Polska*, C-176/17).

Przypomnieć należy również, że Sąd Najwyższy uznał, iż przepisy proceduralne ograniczające możliwość skorzystania przez konsumenta z przysługującej ochrony na gruncie prawa wspólnotowego, zezwalające na badanie treści konsumenckiego stosunku podstawowego wyłącznie w przypadku wniesienia sprzeciwu, nie realizowałyby celu prawa konsumenckiego, jakim jest realne wyrównanie pozycji stron umowy konsumenckiej (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21). Z tego względu przyjąć należy, że również w postępowaniu upominawczym (w niniejszej sprawie umowy pożyczki), w celu zapewnienia właściwej ochrony konsumentowi, sąd jest zobowiązany z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter.

Do zaskarżonego nakazu zapłaty nie sporządzono uzasadnienia, dlatego też trudno jest stwierdzić, czy Sąd wziął pod uwagę konsumencki charakter sprawy. Z uwagi jednak na fakt, że wydanie nakazu zapłaty nastąpiło z uchybieniami, o jakich będzie mowa w dalszej części wyводу, można domniemywać, że nie został on uwzględniony.

Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy uznaje, że sposób procedowania przez Sąd Rejonowy nie zapewnił realizacji celu, jakim jest ochrona konsumenta będącego w pozycji słabszej względem przedsiębiorcy. Sąd Rejonowy w Bytomiu, wydając 10 czerwca 2009 r. zaskarżony nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w sprawie VII Nc 2774/09, naruszył wynikającą z art. 76 Konstytucji RP zasadę ochrony konsumentów poprzez pominięcie faktu, że pozwana występuje w sprawie w charakterze konsumenta, ale także poprzez niezapewnienie pozwanej właściwej ochrony, o której mowa we wspomnianym przepisie Konstytucji.

Powyższa argumentacja skłania Sąd Najwyższy do uznania za zasadny również zarzut rażącego naruszenia prawa materialnego, tj. art. 22¹ k.c.

Idąc dalej, Sąd Najwyższy podziela wysunięty przez skarżącego zarzut naruszenia art. 64 ust. 1 Konstytucji RP.

W tym zakresie wymaga przypomnienia, że według prezentowanego przez Trybunał Konstytucyjny poglądu prawo własności to konstytucyjnie gwarantowana wolność nabywania mienia, jego zachowania oraz dysponowania nim (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 3 stycznia 2001 r., P 4/99). „Prawo do własności” to zatem prawo do bycia właścicielem. Stanowi określenie wolności majątkowej w zakresie zarówno możliwości nabywania i stania się podmiotem praw majątkowych, jak i zachowania oraz dysponowania prawami nabytymi (zob. B. Banaszkiewicz, *Konstytucyjne prawo do własności*, w: M. Wyrzykowski (red.), *Konstytucyjne podstawy systemu prawa*, s. 31).

Z art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji RP wynikają dwa podstawowe uprawnienia, a mianowicie „prawo domagania się nieingerowania przez państwo we własność i inne prawa majątkowe oraz prawo do instytucjonalnego zagwarantowania korzystania z własności i innych praw majątkowych” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 23 czerwca 2015 r., SK 32/14, pkt III.6.2). Ochrona prawna ma być ponadto „równa dla wszystkich”, co akcentuje element podmiotowy: ochrona tych praw „co do zasady nie może być różnicowana ze względu na zakres podmiotowy” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 maja 2001 r., SK 15/00, pkt III.5) czy „ze względu na charakter podmiotu danego prawa” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 września 2015 r., K 20/14, pkt III.3.1), a także między osobami fizycznymi a osobami prawnymi (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 maja 2001 r., K 5/01, pkt III.4). Nie ma też podstaw do różnicowania ochrony „z uwagi na kryterium drogi uzyskania tytułu własności” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 22 lutego 2000 r., SK 13/98, pkt III; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2020 r., I NSNc 45/19).

Sąd Najwyższy uznając stanowisko skarżącego, stwierdza, że obciążenie przez Sąd pozwanej obowiązkiem zapłaty należności w sposób sprzeczny z przepisami, a nadto w kwestionowanej wysokości, która w sposób rażący narusza jej interesy, niewątpliwie godzi w chronione przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej prawo do własności i inne prawa majątkowe.

Zdaniem Sądu Najwyższego nie jest natomiast zasadny zarzut naruszenia zasady, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w Konstytucji RP, a mianowicie zasady praworządności, sprawiedliwości proceduralnej, a także prawa do rzetelnej procedury, zasady zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez

nie prawa oraz zasady pewności i bezpieczeństwa prawnego wynikających z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

W pierwszej kolejności Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że zarzut naruszenia zasad wywodzonych z art. 2 Konstytucji RP z natury rzeczy mieści się w przedmiotowych granicach przesłanki ogólnej i nie może być łączony z przesłankami szczegółowymi. Taki sposób jego ujęcia należy uznać za niedopuszczalny.

W tym miejscu warto przypomnieć, że konstruując przepisy dotyczące skargi nadzwyczajnej, ustawodawca oddzielił wyraźnie przesłankę ogólną skargi nadzwyczajnej od jej przesłanek szczegółowych, w tym określonej w art. 89 § 1 pkt 1 u.SN. Z tego też względu nie można przyjąć, że naruszenie zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej i wywiedzionych z niej zasad pochodnych, o których mowa art. 89 § 1 in principio u.SN, może jednocześnie stanowić naruszenie zasad wolności i praw człowieka i obywatela, o których z kolei mowa w art. 89 § 1 pkt 1 u.SN. W istocie rzeczy bowiem są to dwie niezależne podstawy skargi nadzwyczajnej.

Powyższe uwagi skłaniają do wniosku, że nie da się powiązać naruszenia art. 89 § 1 pkt 1 u.SN z naruszeniem zasad wpisujących się w treść odrębnej przesłanki, takich, jak „zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa” oraz „zasady pewności i bezpieczeństwa prawnego”. W rezultacie Sąd Najwyższy uznaje zarzut skarżącego w tej części za wadliwy.

Sąd Najwyższy jako niezasadny traktuje natomiast zarzut naruszenia zasady sprawiedliwości proceduralnej i prawa do rzetelnej procedury, który skarżący wywodził z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP statuującego zasadę „prawa do sądu”. W realiach niniejszej sprawy nie sposób dopatrzyć się jakichkolwiek uchybień w zakresie zastosowania i realizacji tego uregulowania. Skarżący oprócz powołania w zarzucie przepisu i wskazania na naruszenie prawa do rzetelnej procedury związanego z wydaniem zaskarżonego nakazu, nie przedstawił bardziej szczegółowego wyводу. W przekonaniu Sądu Najwyższego żaden z elementów sprawiedliwości proceduralnej, o jakiej mówi wskazany art. 45 ust. 1 Konstytucji, nie doznał naruszenia.

Odnosząc się z kolei do zarzutu naruszenia zasady praworządności, Sąd Najwyższy podkreśla, że skarżący nie tylko nie przywołał przepisu, z którym

wiąże tę zasadę, ale też nie wskazał, w czym upatruje jej naruszenia. Stąd mając na uwadze art. 95 pkt 1 u.SN należy uznać, iż zarzut ten nie poddaje się kontroli.

Przechodząc do zarzutu naruszenia w sposób rażący prawa procesowego, tj. art. 499 pkt 1 i 2 k.p.c., art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty, Sąd Najwyższy stwierdza, że zarzut ten jest w części uzasadniony.

Sąd Najwyższy, mając na uwadze status pozwanej jako konsumenta oraz fakt niezbadania przez Sąd Rejonowy podstawowego stosunku łączącego strony – umowy pożyczki, stwierdza, że w analizowanej sprawie nie mógł zostać prawidłowo zastosowany art. 499 pkt 1 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty). Zgodnie z tym przepisem nie ma podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, jeżeli według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

Wypada w tym miejscu przypomnieć, że zgodnie z przyjętą linią orzecniczą oczywista bezzasadność ma miejsce wtedy, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługiwało prawo żądania od pozwanej określonego świadczenia na podstawie przytoczonych faktów (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 2021 r., I NSNc 35/20), a także, że z treści samego pozwu wyraźnie wynika, że powództwo jest niewątpliwie sprzeczne z niepodlegającymi różnej wykładni przepisami prawa materialnego i z tej racji nie może być uwzględnione.

W realiach rozpoznawanej sprawy już poszczególne postanowienia stosunku podstawowego (umowy pożyczki) – rodzaj świadczenia, nieoprocentowanie pożyczki, opłata za opóźnienie i jej wysokość w powiązaniu z przesłanką, która warunkuje jej naliczanie, powinny wzbudzić *prima facie* wątpliwości Sądu. Mimo to Sąd Rejonowy w Bytomiu bez przeprowadzenia należytej oceny dochodzonego roszczenia wydał zaskarżony nakaz zapłaty. W ten sposób, działając w ramach postępowania upominawczego mającego na celu przyspieszenie i uproszczenie dochodzenia należnych wierzytelności, doprowadził do sytuacji, w której doszło do oczywistego pokrzywdzenia drugiej strony postępowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 grudnia 2024 r., II NSNc 454/23). Takie zaś działanie, bez względu na walor szybkości i prostoty przedmiotowego postępowania, trudno uznać za odpowiadające prawu.

Uwzględniając naruszenie art. 499 pkt 1 k.p.c., należy jednak stwierdzić, że w rozpoznawanej sprawie nie zachodzi podstawa do uwzględnienia pkt 2 art. 499 k.p.c. Podstawa ta bowiem, choć ma autonomiczny charakter, to jednak może być badana pod warunkiem, że sąd nie stwierdzi w danej sprawie oczywistej bezzasadności roszczenia, o której mowa w art. 499 pkt 1 k.p.c. W innym wypadku, tj., gdy owa bezzasadność ma miejsce, takie badanie należy uznać za niecelowe.

Jeśli idzie o wpisujący się w drugą przesłankę szczegółową zarzut naruszenia w sposób rażący art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 2 k.c. oraz naruszenia w sposób rażący prawa materialnego, tj. przepisów art. 359 § 2¹ k.c., art. 359 § 2² k.c., oraz 359 § 2³ k.c., Sąd Najwyższy zajmuje stanowisko, że jest on bezprzedmiotowy.

Z analizowanej przez Sąd Najwyższy sprawy wynika, że Sąd wydając nakaz zapłaty oparł się na żądaniu pozwu – wydania nakazu w postępowaniu upominawczym i dołączonych do niego umowy pożyczki oraz ostatecznego przedsądowego wezwania do zapłaty. Wobec tego faktu nie ulega wątpliwości, że w ogóle nie wziął pod uwagę charakteru, w jakim występowała pozwana (konsument) i tym samym nie analizował on stosunku podstawowego łączącego strony umowy, także w kontekście budzących wątpliwości jej postanowień. A skoro tak, to Sąd Najwyższy nie przesądza czy podniesione przez skarżącego zarzuty wraz z dokonaną obszerną analizą przepisów są zasadne.

Wobec stwierdzenia zaistnienia przesłanek szczegółowych skargi nadzwyczajnej w postaci rażącego naruszenia art. 499 pkt 1 k.p.c. oraz naruszenia art. 76 i art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, Sąd Najwyższy uprawniony jest do zbadania, czy w obliczu wspomnianego naruszenia można mówić o konieczności uchylecia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia celem zapewnienia poszanowania zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwraca się uwagę, że instytucja skargi nadzwyczajnej powinna być wykorzystywana z daleko posuniętą ostrożnością, przy założeniu, że nie jest to kolejny nadzwyczajny środek zaskarżenia służący kontroli i ewentualnej korekcie wszelkich wadliwych orzeczeń. Dodatkowo w orzecznictwie tym podnosi się też, że skarga nadzwyczajna jest „wentylem bezpieczeństwa”, środkiem absolutnie ekstraordynaryjnym, który winien być wnoszony przez

uprawniony podmiot tylko we wskazanych w ustawie sytuacjach (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2020 r., I NSNc 41/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 61/20), kiedy skorygowanie prawomocnego orzeczenia w celu zapewnienia zgodności z zasadami konstytucyjnymi przy pomocy innych środków nadzwyczajnych nie jest już, bądź nigdy nie było, możliwe (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 199/21).

Dokonując oceny ziszczenia się przesłanki funkcjonalnej, czyli oceniając konieczność zapewnienia zgodności prawomocnych orzeczeń z zasadą wynikającą z art. 2 Konstytucji RP, kluczowe staje się ważenie konstytucyjnych wartości. Przemawia za tym charakter zasady z art. 2 Konstytucji, której zachowanie jest oceniane nie tyle w dychotomicznych kategoriach naruszenia bądź nienaruszenia, ale przez ocenę stopnia jej realizacji w optymalizacyjnej konfrontacji z innymi zasadami.

Biorąc po uwagę specyfikę kontroli nadzwyczajnej, celem ostatniego jej etapu jest wykazanie, że natura i rozmiar nieprawidłowości popełnionych przy wydawaniu zaskarżonego orzeczenia usprawiedliwia odstępianie od – wynikającej skądinąd również z zasady państwa prawnego – ochrony przynależnej powadze rzeczy osądzonej poprzez zmianę lub uchylenie zaskarżonego wyroku. Co do zasady, art. 2 Konstytucji RP stoi na straży ostateczności i trwałości prawomocnych orzeczeń sądów powszechnych, jednak niekiedy natura i ciężar popełnionych uchybień może nakazywać danie pierwszeństwa względem wynikającym z konieczności ochrony innych praw i wolności konstytucyjnych.

W sprawie podlegającej rozpoznaniu ważeniem objęta jest z jednej strony zasada stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych, z drugiej zaś zasada zaufania obywatela do państwa. Sąd Najwyższy musi więc dokonać wyboru, która z nich w obliczu ustalonych okoliczności zasługuje na potraktowanie w sposób priorytetowy.

Zdaniem Sądu Najwyższego w rozpoznawanej sprawie doszło do wydania oczywiście niesprawiedliwego nakazu zapłaty i tym samym do wyraźnego naruszenia zasady zaufania obywatela do państwa oraz związanej z nią zasady bezpieczeństwa prawnego jednostki. Nakaz ów bowiem stwierdził obowiązek pozwanej zapłaty – obok kwoty zaciągniętej pożyczki wraz z całkowitymi jej kosztami

– opłaty za opóźnienie w wysokości 20 zł za każdy dzień opóźnienia w przypadku niedokonania zwrotu pożyczki, które stoją w sprzeczności z obowiązującym prawem, a przy tym godzą w elementarne poczucie sprawiedliwości.

W ocenie Sądu Najwyższego z powyższych względów zaktualizowały się przesłanki, o których mowa w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN tj., zaskarżone orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka (art. 76 i 64 ust. 1 Konstytucji) oraz w sposób rażąco narusza prawo na skutek jego niewłaściwego zastosowania (art. 499 pkt 1 k.p.c.), a eliminacja wadliwego nakazu zapłaty z 10 czerwca 2009 r. konieczna jest dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, co stanowiło o uznaniu skargi za zasadną.

Zgodnie z art. 91 § 1 zdanie pierwsze u.SN w przypadku uwzględnienia skargi nadzwyczajnej, Sąd Najwyższy uchyla zaskarżone orzeczenie w całości lub w części i stosownie do wyników postępowania orzeka co do istoty sprawy albo przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania właściwemu sądowi, w razie potrzeby uchylając także orzeczenie sądu pierwszej instancji, albo umarza postępowanie.

Na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej nie stoi treść art. 115 § 2 u.SN, zgodnie z którym, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.SN, a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Pomimo że od wydania zaskarżonego nakazu upłynęło już ponad 5 lat, to według Sądu Najwyższego prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP widziane w perspektywie okoliczności sprawy przemawiają za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 u.SN.

Istnienie w obrocie prawnym zaskarżonego nakazu zapłaty stanowiłoby usankcjonowanie naruszenia przez Sąd bezwzględnie obowiązującego przepisu

prawa, co spowodowało u pozwanej w rozmiarze dotkliwym ingerencję w jej prawa majątkowe. Również naruszenie ochrony konsumenta z art. 76 Konstytucji pozbawiłoby ją prawa do uwzględnienia konsumenckiego charakteru roszczenia.

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy Sąd, uznając, że pozwana posiada status konsumenta, zastosuje prawo należne pozwanej i oceni stosunek podstawowy łączący strony. Weźmie przy tym pod uwagę fakt zawarcia przez nie nieprocentowanej pożyczki i zastrzeżenia opłaty za opóźnienie w wysokości 20 zł za każdy dzień, posiłkując się relewantnymi przepisami prawa materialnego i procesowego oraz poglądami Sądu Najwyższego wyrażonymi powyżej.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie 91 § 1 u.SN orzeka jak w sentencji wyroku.

Jednocześnie, na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN Sąd Najwyższy znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.

[D.Z.]

[r.g.]